

ДАЛИ Е МОЖНА ПОЛИТИКА НА TRADE OFF ПОМЕЃУ НЕВРАБОТЕНОСТА И ИНФЛАЦИЈАТА ВО МАКЕДОНИЈА?*

легува фактот дека зборот "крива" е несреќно избран, со оглед на тоа што означува функционална зависност помеѓу невработеноста и инфлацијата, којашто во реалноста, гледано на долг рок, не мора да постои.

Прашањето за постоење на функционална зависност помеѓу невработеноста и инфлацијата ги надминува рамките на општата економска теорија и завлегува во доменот на теоријата на економска регулација. Со оглед на тоа што Македонија на долг рок сериозно се соочува со проблемот на невработност, се поставува прашањето дали е можно преку механизмите на монетарната и фискалната политика коишто првенствено се користат за регулација на инфлацијата, да се влијае врз намалувањето на невработеноста и поттикнувањето на економскиот развој. Споредбената анализа на движењето на инфлацијата и невработеноста во Македонија, на долг рок, би требало да го воочи постоењето или непостоењето на зависност, како и да даде насоки за економската политика пред сè во поглед на намалување на невработеноста.

Доколку го проследиме движењето на инфлацијата во Македонија во последните триесетина години, се покажува дека во седумдесетите и почетокот на осумдесетите години инфлацијата се задржува на умерено ниво. Кон крајот на осумдесетите и почетокот на деведесетите години се забележува значителен пораст на инфлацијата, која својот максимум го достигнува во 1989. Ваквиот скоковит пораст на инфлацијата коинцидира со периодот на длабоката економска криза во која западна југословенското стопанство во чиј состав беше и Македонија. Во периодот по осамостојувањето на Македонија до денес, стапката на инфлација постепено се стабилизира при што истата е доведена на "разумно" ниво, со исклучок на 1999 година кога е забележана дефлација од 1.1%.

Имајќи ја предвид состојбата со невработеноста, можеме да заклучиме дека во Македонија долго време опстојува структурна невработеност, која првенствено произлегува од неповолната стопанска структура и одсуството на инвестиции во популзивни стопански

гранки коишто би го поттикнале економскиот развој. За разлика од голем број социјалистички земји од Централна и Источна Европа, Македонија во предтранзициониот период бележеше мошне висока стапка на невработеност. Така на пример, во текот на осумдесеттите години стапката на невработеност, покажува значителна стабилност движејќи се околу 20%. Во периодот по осамостојувањето, невработеноста во Македонија драматично пораснува над 30%, достигнувајќи максимално 36% во 1997 година. Овој период коинцидира со отпочнувањето на транзиционите промени, при што може да се констатира дека во ниту една сфера од општеството, транзицијата не предизвика толку силен негативен ефект, како што тоа беше изразено на пазарот на труд.

Трендовите на движење на стапките на инфлацијата и невработеност во Македонија посматрани на долг рок, прикажани се во следнава табела²:

Согледувајќи го односот помеѓу инфлацијата и невработеноста во Македонија на долг рок може да се заклучи дека не постои изразена негативна меѓусебна зависност со оглед на тоа дека невработеноста во долг временски период е мошне висока и бележи постојан раст, додека пак инфлацијата флукуира многу повеќе. Оваа констатација уште повеќе се потврдува со фактот што кон крајот на осумдесетите, брзиот пораст на инфлацијата не е проследен со намалување на невработеноста, којашто напро-

Година	Стапка на инфлација	Стапка на невработеност
1968	4.8	-
1973	20.2	-
1978	14.1	21.2
1983	39.9	20.9
1987	115.1	21.5
1988	195.6	21.4
1989	1246.0	22.6
1990	608.4	23.6
1995	15.9	-
1996	3.0	31.9
1997	4.4	36.0
1998	0.8	34.5
1999	-1.1	32.4
2000	5.8	32.1

Прашањето за постоење на функционална зависност помеѓу невработеноста и инфлацијата ги надминува рамките на општата економска теорија и завлегува во доменот на теоријата на економска регулација. Со оглед на тоа што Македонија на долг рок сериозно се соочува со проблемот на невработност, се поставува прашањето дали е можно преку механизмите на монетарната и фискалната политика коишто првенствено се користат за регулација на инфлацијата, да се влијае врз намалувањето на невработеноста и поттикнувањето на економскиот развој.

Евидентноста на меѓусебната зависност помеѓу невработеноста и инфлацијата долго време претставува предмет на истражување во голем број емпириски студии. Функционалната зависност помеѓу инфлацијата и невработеноста се изразува преку т.н. Филипсова крива, популаризирана од страна на Филипс¹, која ја изразува негативната зависност помеѓу невработеноста и инфлацијата на краток рок. Зависноста помеѓу невработеноста и инфлацијата, најчесто се поврзува со економска политика на trade off, што наједноставно објаснето подразбира жртвување на еден за сметка на друг фактор со цел постигнување на оптимален ефект.

Спротивно на претходното тврдење, голем број анализи на зависноста помеѓу инфлацијата и невработеноста на долг рок покажуваат дека економската политика нема голема слобода во изборот помеѓу ниска невработеност и висока стапка на инфлација од една страна, или висока невработеност и стабилност на цените од друга. Од тука произ-

*Овој труд е резултат на учеството на авторот на меѓународната летна школа "Економија и демократија: пристап на јавен избор што се одржа во Петровец - Црна Гора, во времето од 15.07.2001 до 06.08.2001 година.

тив, исто така бележеше константен пораст. Имајќи го предвид фактот дека Македонија кон крајот на осумдесеттите години се наоѓаше во длабока економска криза која постепено се претопи во транзициониот процес за којшто сеуште не се знае дали е завршен или кога ќе заврши, се поставуваат низа дискутабилни прашања:

— Дали со претходната анализа се докажува непостоењето на функционална негативна зависност помеѓу инфлацијата и невработеноста на долг рок воопшто, или пак во случајот на Македонија станува збор за неможност за примена на политика на trade off во услови на рецесија во доцните осумдесетти години?

— Дали негативната зависност помеѓу инфлацијата и невработеноста сепак постои на краток рок, како што своевременно тврдеше Филипс што е особено интересно за посматрање во Македонија во сегашниот момент, каде ниското ниво на инфлација е проследено со висока невработеност?

— Под претпоставка за беспрекорно функционирање на регулаторните механизми на државата, дали е можно и во колкава мера да се спроведе политика на trade off помеѓу нивото на инфлација и нивото на невработеност, односно да се жртвува ниското ниво на инфлација со цел да се намали невработеноста?

Одговор на овие прашања можеме да најдеме во економската теорија базирана врз Кејнзијанските претпоставки, каде акцентот се става на промените во агрегатната побарувачка. Имено Кејнзијанците го гледаат проблемот на контрола на инфлацијата преку контрола на агрегатната побарувачка. Во конкретниов случај, нагибот на Филипсовата крива ќе ја рефлектира ситуацијата во која пазарот на трудот е доминиран од промените во побарувачката за работна сила, односно кривата на побарувачка се менува долж повеќе или помалку стабилна крива на понуда на работна сила. Следствие-

но на тоа, кога побарувачката за работна сила расте, резултатите се повисоки примања и поголема вработеност, односно помала невработеност.

Филипсовата крива исто така коинцидира и со обсервацијата на тоа како функционира пазарот на работна сила. Имено, кога невработеноста е ниска, вработените притискаат за поголемо покачување на примањата, што фирмите би сакале да го платат кога побарувачката за работна сила е висока. Спротивно на ова, кога невработеноста е висока, покачувањето на примањата е умерено заради тоа што работниците не сакаат да инсистираат на зголемување на примањата заради страв од губење на нивните работни места. Со оглед на тоа што платите за работниците од гледна точка на работодавците претставуваат трошок којшто се пресметува во цената на чинење на производите и услугите, произлегува дека зголемувањето на платите предизвикува зголемување на цените на крајните производи и услуги. Тоа, од своја страна создава услови за нови притисоци на вработените за зголемување на платите со цел да се подобри животниот стандард што доведува до покренување на т.н. инфлаторна спирала. На овој начин, јасно се покажува дека намалувањето на невработеноста, на краток рок предизвикува зголемување на инфлацијата и обратно.

Кон претходните теоретски обсервации треба да се додаде и фактот дека односот инфлација-невработеност е условен од постоењето на т.н. природна стапка на невработеност. Тоа оди во прилог на аргументот дека на долг рок стапката на инфлација не влијае врз стапката на невработеност, односно дека Филипсовата крива претставува краткорочен феномен. Природната стапка на невработеност е стапка кон која невработеноста гравитира на долг рок, при дадена структура на стопанството, на пазарот на работна сила и законската регулатива којашто влијае на функционирањето на пазарот. Во литературата, често пати

природната стапка на невработеност се нарекува NAIRU, што доаѓа од англиските "Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment". NAIRU концептот всушност претставува еквилибриум на долг рок при којшто и невработеноста и инфлацијата ќе бидат стабилни.

Како заклучок може да се констатира дека во сегашните економски услови во Македонија постојат поволни претпоставки за примена на политика на trade off помеѓу нивото на инфлација и нивото на невработеност. Имено, реформите во законската регулатива којшто се однесуваат на финансиската и даночната сфера се скоро целосно завршени, што претставува неопходен предуслов за било каква државна регулација. Под претпоставка дека природната стапка на невработеност, односно NAIRU за Македонија изнесува околу 20%, што претставуваше стапка на невработеност во предтранзициониот период, може да се очекува дека благото зголемување на инфлацијата, на краток рок би создало поволни услови за намалување на сегашната стапка на невработеност.

Секако дека едноставното зголемување на стапката на инфлација не може да резултира со автоматско намалување на невработеноста. Ваквата мерка, во секој случај треба да биде придружена со други економски и политички мерки преку коишто особено би се ставил акцент на развојната компонента. Пред сè тука се мисли на поттикнување на инвестициониот циклус чија цел би била зголемување на побарувачката на работна сила, како и обезбедување на политичка стабилност во земјата и пошироко во регионот. ■

¹ A.W. Philips, "The relationship between Unemployment and the Rate of Change Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861-1957", *Economica*, 25 (November 1958), 283-99

² Извор: Државен Завод за Статистика на Република Македонија (за 1968, 1973 и 1995 не постојат официјални податоци за стапката на невработеност).

ВИЛИ БРАНТ

Беше сакан и мразен - две крајности на животот на Вили Брант, еден од вонредните социјалдемократи од дваесеттиот век и еден од најважните и најпопуларни канцелари на Сојузна Република Германија. Историчарот Георг Шелген истражуваше во 400 метри високите

лични документи на канцеларот заради подготвување на првата биографија на овој харизматичен политичар, кој почина во 1992 година (објавена од страна на Propylaen Verlag). Резултат од ова истражување е многу хуман и симпатичен портрет на Вили Брант, при што се задржани академските норми за вакво дело.